

Self-Attention Transformer-Based Detector for Faster-than-Nyquist Signaling

Nurettin Şafak, Osman Tokluoglu, Enver Cavus

Department of Electrical and Electronics Engineering, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Ankara, Türkiye
nsafaked@gmail.com, otokluoglu@aybu.edu.tr, ecavus@aybu.edu.tr

Abstract—In this study, a novel encoder-only Transformer-based receiver architecture is presented for BPSK signals transmitted over Faster-than-Nyquist (FTN) signaling channels that introduce intentional inter-symbol interference (ISI) with a compression factor of $\tau=0.8$. A complete end-to-end communication chain encompassing BPSK modulation, RRC pulse shaping, and the ISI coefficients arising from matched filtering was constructed and evaluated. The proposed Transformer receiver was benchmarked against the optimal BCJR detector over an E_b/N_0 range of 0–8 dB. To systematically close the BER gap to the BCJR, a two-stage training strategy combining multi-SNR pretraining and per-SNR curriculum fine-tuning was developed. The computational complexity and inference latency of the Transformer receiver were analyzed in comparison with a GRU based receiver. Attention map visualizations revealed that the Transformer autonomously identifies the FTN-induced ISI memory structure without requiring any prior channel knowledge; as the SNR increases, the attention weights become significantly concentrated around the center token and its nearest neighbors.

Keywords—Transformer, BCJR, BPSK, FTN signaling, ISI channel, parallel inference, attention visualization, curriculum learning

I. INTRODUCTION

The growing demand for high data rates together with limited spectral resources makes it necessary to develop techniques that improve spectral efficiency. In particular, the increasing user density and bandwidth constraints in wireless communication systems have made the efficient use of the available resources a critical requirement. One such technique is faster-than-Nyquist (FTN) signaling, which transmits with a symbol spacing below the Nyquist criterion so as to deliberately introduce ISI [1], [2]. FTN signaling increases the transmission rate while keeping the bandwidth fixed, thereby providing a spectral efficiency gain; for $\tau = 0.8$ this gain reaches 25%. This advantage makes FTN an attractive alternative, especially for applications that require high data rates. The BCJR algorithm [3], which is the optimal solution for mitigating ISI, requires exact knowledge of the channel model, and its complexity grows exponentially with the modulation order. This brings to the fore the need for low-complexity receiver designs that do not require channel knowledge. Moreover, the time-varying nature of the channel in practical systems further limits the applicability of such model-dependent approaches, making adaptive and model-agnostic receiver designs increasingly critical.

The M-BCJR algorithm [4], proposed in order to reduce

the computational burden, lowers the complexity to a certain extent but cannot prevent its exponential growth, and the trade-off between estimation accuracy and complexity remains a significant limiting factor. A constraint common to all these approaches is that they require prior knowledge of the channel model and cannot adapt to varying channel conditions. These limitations of classical methods have increased the interest in deep-learning-based solutions for FTN detection. CNN-based receivers [8], [9] have produced promising results owing to their parallel feature-extraction capability; however, their fixed receiver structures have proven insufficient for modeling the ISI memory dynamics [8]. A GRU-based receiver [7] exhibited BER performance close to that of BCJR under the condition $\tau = 0.8$; however, its sequential processing structure precludes parallel inference and constitutes a disadvantage for latency-sensitive applications. On the other hand, the Transformer architecture [5] has not yet been investigated for FTN signaling channels beyond the CNN- and GRU-based approaches examined in [7]–[9].

Through its self-attention mechanism, the Transformer architecture models the relationships among all tokens of the input sequence simultaneously and thereby removes the sequential-processing constraint of the GRU; owing to its capacity for learning long-range dependencies, it offers a distinct advantage in modeling the complex ISI structures of FTN channels. Since in the FTN context the ISI interacts not only with the adjacent symbols but with all past symbols within the window, methods based on classical local processing remain inadequate. Motivated by this gap, an encoder-only Transformer-based, model-agnostic receiver architecture is proposed for FTN signaling channels. The principal contributions of this study are: (1) the first Transformer-based model-agnostic receiver design and complete implementation for FTN channels; (2) a two-stage training strategy combining multi-SNR pretraining and per-SNR curriculum fine-tuning [6]; (3) a comparative analysis of the computational complexity and inference latency of the Transformer receiver against [7]; (4) an interpretability analysis of the FTN-induced ISI memory structure by means of attention maps. In addition, the generalizability of the proposed approach under different channel conditions is assessed and its applicability in practical systems is discussed.

II. SYSTEM MODEL

A. FTM Signaling

For a baseband pulse $g(t)$ with bandwidth $(1 + \beta)/2T$, the transmitted signal is expressed as

$$s(t) = \sum_k a_k g(t - k\tau T) \quad (1)$$

Here a_k denotes the k -th BPSK symbol, T the Nyquist symbol interval and $\tau \in (0, 1)$ the compression factor. An RRC pulse with roll-off factor $\beta = 0.35$ is used and the pulse energy is normalized as

$$\int_{-\infty}^{+\infty} |g(t)|^2 dt = 1 \quad (2)$$

B. Channel Model

Transmission is carried out over an AWGN channel. The samples at the output of the matched filter (RRC) are

$$y(n\tau T) = \sum_k a_k x((n - k)\tau T) + w(n\tau T) \quad (3)$$

where $x(t) = g(t) * g(-t)$ and $w(n\tau T)$ is the colored noise at the sampling instant. The colored noise structure arises from the band-limiting effect of the RRC filter; BCJR incorporates this structure into the channel model and thereby produces the optimal decision [3]. The proposed Transformer, in contrast, learns this correlation structure implicitly through the self-attention mechanism without requiring any prior knowledge. The ISI coefficients for $\tau = 0.8$ are given in Table I; the normalization condition $\sum_k |x_k|^2 = 1$ is satisfied.

TABLE I. ISI COEFFICIENTS FOR $\tau = 0.8$

x_0	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8
.999	.222	-.152	.076	-.024	.006	.003	-.002	.001

C. Receiver Input: Windowed Observation

The Transformer receiver uses an observation window of radius $W = 8$ around the time index k :

$$\mathbf{r}_k = [y((k - W)\tau T), \dots, y(k\tau T), \dots, y((k + W)\tau T)] \in \mathbb{R}^S \quad (4)$$

Here $S = 2W + 1 = 17$ denotes the number of tokens. The window width $W = 8$ was chosen so as to cover all significant ISI coefficients (x_0 - x_8) for $\tau = 0.8$. The complete system chain is shown in Fig. 1.

III. TRANSFORMER RECEIVER TECHNIQUE

A. Overall Architecture and Input Layer

The proposed receiver is based on the encoder-only Transformer architecture [5]. Since the bit decision for symbol k is a classification task based on a fixed-length context window, the decoder component is unnecessary; the encoder structure, through its bidirectional attention mechanism, offers the possibility of interacting simultaneously with both past and future neighboring symbols. Each scalar signal sample is mapped into a $D = 20$ dimensional embedding space and a learnable positional encoding is added:

$$\mathbf{e}_i = y((k + i - W)\tau T) \cdot \mathbf{W}_e + \mathbf{b}_e, \quad \mathbf{H} = \mathbf{E} + \mathbf{PE} \in \mathbb{R}^{S \times D} \quad (5)$$

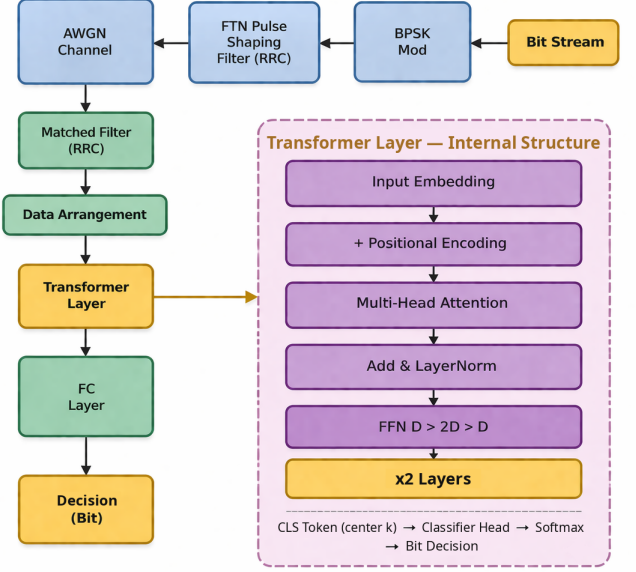

Fig. 1. Proposed end-to-end FTM communication system chain ($\tau = 0.8$, $\beta = 0.35$ RRC).

B. Multi-Head Self-Attention and Encoder Block

A self-attention mechanism with $N_H = 4$ heads and $N_L = 2$ encoder blocks is used. For each head h the query, key and value matrices are computed and the attention output is obtained by the scaled dot product:

$$\mathbf{A}_h = \text{softmax}\left(\frac{\mathbf{Q}_h \mathbf{K}_h^\top}{\sqrt{D_H}}\right) \mathbf{V}_h, \quad D_H = D/N_H = 5 \quad (6)$$

$$\mathbf{H}' = \text{LN}(\mathbf{H} + \text{MHA}(\mathbf{H})), \quad \mathbf{H}_f = \text{LN}(\mathbf{H}' + \text{FFN}(\mathbf{H}')) \quad (7)$$

The FFN hidden dimension is $D_F = 2D = 40$. The center-token representation $\text{cls} = \mathbf{H}_f[W, :]$ is fed to a two-layer classifier head, which produces the bit decision $\hat{b} = \arg \max_j P(\hat{b} = j)$. The total number of parameters is $\approx 8.5\text{K}$, which makes the model extremely lightweight compared with the 10K-50K parameters of the GRU [7].

C. Training Strategy

A two-stage strategy is adopted for training the model. In **pretraining**, the model is trained at a randomly selected SNR point in the range $\text{SNR} \in \{0, \dots, 10\}$ dB for each epoch. Over a total of 100 epochs, 500,000 symbols were processed in mini-batches of 5,000 symbols; the learning rate is $\eta = 3 \times 10^{-3}$, the gradient clipping threshold is ± 0.5 and the dropout is $p = 0.1$ (Adam, $\beta_1 = 0.9$, $\beta_2 = 0.999$). In **fine-tuning**, training is continued for each target SNR with $\eta = 8 \times 10^{-4}$, 50 epochs and a batch size of 2K. **Curriculum learning** [6]: during the first 40% of the epochs the model is trained 2 dB above the target SNR; for the remaining epochs training is continued directly at the target SNR. This approach accelerates convergence in the low-SNR regions and reduces the risk of becoming trapped in local minima. All experiments were carried out with PyTorch 2.x on an NVIDIA T4 GPU, with a total training time of ≈ 2 hours.

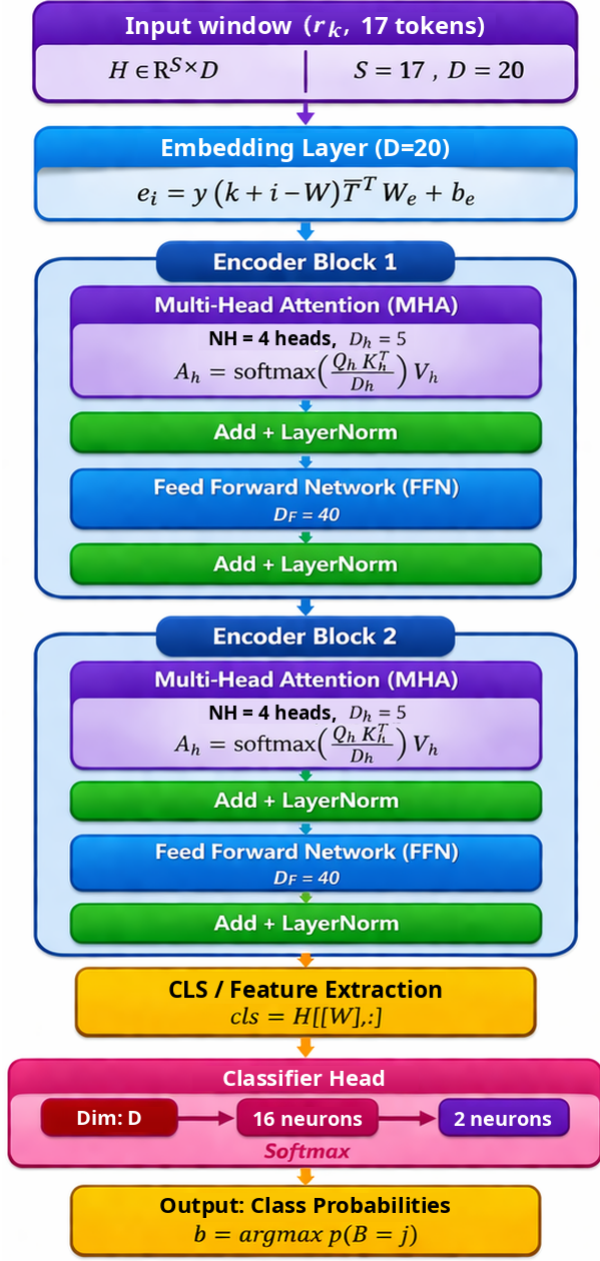

Fig. 2. Architecture of the proposed encoder-only Transformer-based receiver ($N_L=2$ encoder blocks, $N_H=4$ attention heads, $D=20$ embedding dimension, $S=17$ tokens).

IV. SIMULATION RESULTS

A. BER Performance Analysis

The BCJR reference curve [9] and the GRU receiver [7] ($\tau = 0.8$, $\beta = 0.35$, 150K test symbols) were used for comparison. The GRU receiver aligns its input structure with the one-sided ISI spread of FTM signaling and is trained with the NADAM optimization algorithm. Fig. 3 and Table II present the results.

The proposed Transformer receiver exhibits performance that practically overlaps with BCJR in the 0–5 dB E_b/N_0 band, thereby demonstrating its capacity to learn the ISI memory

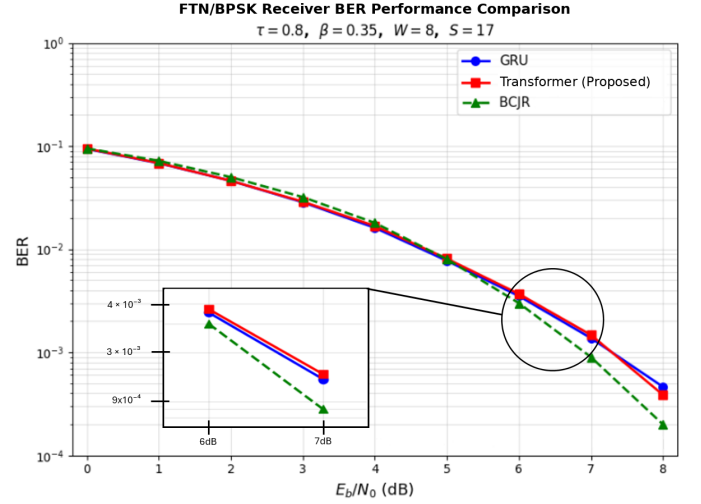

Fig. 3. BER performance comparison of BCJR, Transformer and GRU ($\tau=0.8$, $\beta=0.35$, $W=8$).

TABLE II. COMPARISON OF BCJR, TRANSFORMER AND GRU

E_b/N_0 (dB)	BCJR [3]	Transformer (Proposed)	GRU [7]	Δ (dB)
0	0.0950	0.09464	0.09396	≈ 0.0
1	0.0720	0.06856	0.06821	-0.1
2	0.0500	0.04605	0.04609	-0.3
3	0.0320	0.02893	0.02851	-0.2
4	0.0180	0.01681	0.01613	-0.1
5	0.0080	0.00810	0.00774	+0.0
6	0.0030	0.00369	0.00351	+0.8
7	0.0009	0.00148	0.00138	+1.6
8	0.0002	0.00039	0.00046	+2.8

structure through the self-attention mechanism without using channel knowledge. In the 7–8 dB region the Transformer also outperforms the GRU [7].

B. Attention Map Analysis

The self-attention weights of the last encoder layer were visualized for $E_b/N_0 \in \{0, 4, 8\}$ dB (200 test samples, average over $N_H = 4$ heads). **Low SNR (0 dB):** the attention weights exhibit a relatively uniform distribution across the window; the model assigns meaningful weight to distant positions ($k \pm 4$, $k \pm 6$) as well, in order to reduce the noise uncertainty. **Medium SNR (4 dB):** the weights begin to concentrate on k and its neighbors $k \pm 1$, $k \pm 2$; this pattern coincides with the dominant ISI coefficients (x_0 , x_1 , x_2). **High SNR (8 dB):** the sharpest concentration is observed under this condition; in the $k \pm 8$ regions the weights decrease to ≈ 0.00 – 0.02 (Fig. 4, Table III).

Considered together, these findings show that the Transformer uses its attention weights in an increasingly selective manner as the SNR increases. This adaptive behavior confirms that the self-attention mechanism autonomously discovers the ISI memory structure specific to FTM without requiring channel knowledge, and offers a clear interpretability advantage over alternative deep-learning approaches [7], [8].

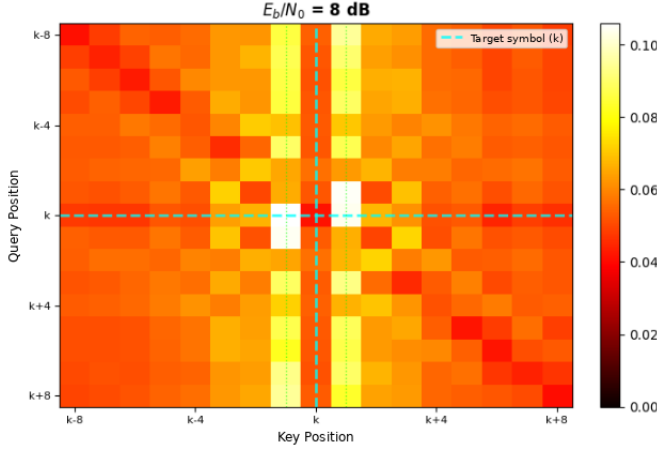

Fig. 4. Attention map at $E_b/N_0 = 8$ dB ($N_H = 4$, 200 samples, 17×17 window).

TABLE III. DISTRIBUTION OF THE ATTENTION WEIGHTS WITH RESPECT TO SNR

E_b/N_0	k center	$k \pm 1$ cumulative	Dominant pattern
0 dB	~ 0.07	~ 0.18	Broad / diffuse
4 dB	~ 0.09	~ 0.28	Near the center
8 dB	~ 0.10	~ 0.38	Sharp / centered

C. Computational Complexity and Ablation Analysis

TABLE IV. COMPUTATIONAL COMPLEXITY COMPARISON

Feature	BCJR [3]	GRU [7]	Transformer
Parameters	—	10K–50K	~ 8.5 K
Inference	Sequential	Sequential	Parallel
Channel knowledge	Required	Not required	Not required
Scaling	Exponential	Linear	$O(S^2)$ constant
Interpretation	None	None	Attention map

The $O(S^2)$ constant scaling and the parallel inference capability of the Transformer presented in Table IV provide a clear latency advantage over the GRU at large block lengths; this property is of critical importance in latency-sensitive applications. An FPGA/ASIC implementation of the Transformer receiver is within the scope of future work.

In order to quantify the contribution of the proposed strategy, three configurations were compared: (i) pretraining only, (ii) pretraining + direct fine-tuning, (iii) pretraining + curriculum fine-tuning (proposed). This comparison clearly reveals the contribution of curriculum learning to the convergence speed and to the BER performance. Table V presents the results.

The proposed strategy attains the lowest BER values at all SNR points; it accelerates the convergence particularly noticeably in the 0–2 dB band. The warm-up training 2 dB above the target SNR allows the model to settle at a more favorable starting point.

V. CONCLUSION

In this study, a model-agnostic encoder-only Transformer-based receiver architecture that does not require channel

TABLE V. ABLATION STUDY OF THE TRAINING STRATEGY

E_b/N_0	Pretrain	+Finetune	+Curriculum	BCJR
0 dB	0.1023	0.0961	0.0946	0.0950
2 dB	0.0612	0.0489	0.0461	0.0500
4 dB	0.0381	0.0198	0.0168	0.0180
6 dB	0.0187	0.0051	0.0037	0.0030
8 dB	0.0094	0.0009	0.0004	0.0002

knowledge was proposed for FTN signaling with a compression factor of $\tau = 0.8$. The proposed receiver exhibited BER performance approaching BCJR with a gap of ≤ 0.0 dB in the 0–5 dB E_b/N_0 range, thereby demonstrating that the self-attention mechanism is able to learn the ISI memory structure solely from the received signal. With ≈ 8.5 K parameters this extremely lightweight model exhibits a clear parameter efficiency compared with the GRU [7]; by means of attention maps it offers a clear interpretability advantage over alternative deep learning approaches [8], [9]. Future work will address lower τ values, higher-order modulation schemes and multi-path fading channel models. In addition, the adaptability of the proposed architecture to different channel conditions will be examined in future studies.

ACKNOWLEDGMENT

This work was supported by the Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK) under project number 122E236.

REFERENCES

- [1] J. E. Mazo, “Faster-than-Nyquist signaling,” *Bell Syst. Tech. J.*, vol. 54, no. 8, pp. 1451–1462, 1975.
- [2] J. B. Anderson, F. Rusek, and V. Öwall, “Faster-than-Nyquist signaling,” *Proc. IEEE*, vol. 101, no. 8, pp. 1817–1830, 2013.
- [3] L. R. Bahl, J. Cocke, F. Jelinek, and J. Raviv, “Optimal decoding of linear codes for minimizing symbol error rate,” *IEEE Trans. Inf. Theory*, vol. 20, no. 2, pp. 284–287, 1974.
- [4] A. Prlja and J. B. Anderson, “Reduced-complexity receivers for strongly narrowband ISI introduced by faster-than-Nyquist signaling,” *IEEE Trans. Commun.*, vol. 60, no. 9, pp. 2591–2601, 2012.
- [5] A. Vaswani *et al.*, “Attention is all you need,” in *Proc. NeurIPS*, vol. 30, pp. 5998–6008, 2017.
- [6] Y. Bengio, J. Louradour, R. Collobert, and J. Weston, “Curriculum learning,” in *Proc. ICML*, pp. 41–48, 2009.
- [7] O. Tokluoglu, A. Cicek, E. Cavus, E. Bedeer, and H. Yanikomeroglu, “GRU-based sequence detection for faster-than-Nyquist signaling,” *IEEE Open J. Veh. Technol.*, 2025, doi: 10.1109/OJVT.2025.11352857.
- [8] O. Tokluoglu, E. Cavus, E. Bedeer, and H. Yanikomeroglu, “A novel domain-aware CNN architecture for faster-than-Nyquist signaling detection,” in *Proc. IEEE Int. Symp. Personal, Indoor and Mobile Radio Communications (PIMRC)*, 2025.
- [9] O. Tokluoglu, E. Cavus, E. Bedeer, and H. Yanikomeroglu, “A novel CNN based standalone detector for faster-than-Nyquist signaling,” *IEEE Transactions on Communications*, 2025.
- [10] B. Liu, S. Li, Y. Xie, and J. Yuan, “A novel sum-product detection algorithm for FTN signaling: A deep learning approach,” *IEEE Trans. Commun.*, vol. 69, no. 9, pp. 5975–5987, 2021.

Faster-than-Nyquist Sinyalleşme için Öz-Dikkat Transformer Tabanlı Dedektör

Nurettin Şafak, Osman Tokluoglu, Enver Cavus

Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye
nsafaked@gmail.com, otokluoglu@aybu.edu.tr, ecavus@aybu.edu.tr

(Makalenin Türkçe orijinali — Original Turkish version)

Özetçe—Bu çalışmada, $\tau = 0.8$ sıkıştırma faktörüyle kasıtlı semboller arası girişim (ISI) oluşturan Nyquist-ötesi (FTN) sinyalleşme kanalları üzerinden iletilen BPSK sinyalleri için özgün bir encoder-only Transformer tabanlı alıcı mimarisi sunuldu. BPSK modülasyonu, RRC darbe şekillendirme ve eşleştirilmiş filtrelemeden kaynaklanan ISI katsayılarını kapsayan uçtan uca tam bir haberleşme zinciri kurularak değerlendirildi. Önerilen Transformer alıcısı, 0–8 dB E_b/N_0 aralığında optimal BCJR dedektörü ile karşılaştırıldı. BCJR ile BER farkını sistematik biçimde kapatmak amacıyla çok-SNR ön eğitim ve SNR başına müfredat ince ayarını birleştiren iki aşamalı bir eğitim stratejisi geliştirildi. Transformer alıcısının hesaplama karmaşıklığı ve çıkarım süresi GRU ile karşılaştırmalı olarak analiz edildi. Attention haritası görselleştirmeleri, Transformer’ın herhangi bir kanal bilgisi gerektirmeksizin FTN kaynaklı ISI bellek yapısını özerk olarak tanımladığını; SNR arttıkça dikkat ağırlıklarının merkez token ve yakın komşularında belirgin biçimde yoğunlaştığını ortaya koydu.

Anahtar Kelimeler—Transformer, BCJR, BPSK, FTN sinyalleşme, ISI kanalı, paralel çıkarım, attention görselleştirme, müfredat öğrenmesi

I. GİRİŞ

Yüksek veri hızlarına olan artan talep ve sınırlı spektral kaynaklar, spektral verimliliği artırmaya yönelik tekniklerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle kablosuz haberleşme sistemlerinde artan kullanıcı yoğunluğu ve bant genişliği kısıtları, mevcut kaynakların daha verimli kullanılmasını kritik bir gereksinim haline getirmiştir. Bu tekniklerden biri, ISI’yi kasıtlı olarak ortaya çıkaracak biçimde Nyquist kriterinin altında sembol aralığıyla iletim gerçekleştiren Nyquist-ötesi (FTN) sinyalleşmedir [1], [2]. FTN sinyalleşmesi bant genişliği sabit tutulurken iletim hızını artırarak spektral verimlilik kazanımı sağlar; $\tau = 0.8$ için bu kazanım %25’e ulaşmaktadır. Bu avantaj, özellikle yüksek veri oranı gerektiren uygulamalar için FTN’i cazip bir alternatif haline getirmektedir. ISI’yi gidermek için optimal çözüm olan BCJR algoritması [3] kanal modelinin tam olarak bilinmesini gerektirmekte ve karmaşıklık modülasyon mertebesine göre katlanarak artmaktadır. Bu durum, kanal bilgisi gerektirmeyen ve düşük karmaşıklıkla alıcı tasarımlarına duyulan ihtiyacı ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca, pratik sistemlerde kanalın zamanla değişkenlik göstermesi, bu tür model-bağımlı yaklaşımların uygulanabilirliğini daha da sınırlamaktadır. Bu durum, uyarlanabilir ve model-bağımsız alıcı tasarımlarına olan ihtiyacı giderek daha kritik kılmaktadır.

Hesaplama yükünü azaltmak amacıyla önerilen MBCJR algoritması [4] karmaşıklığı belirli ölçüde düşürmekle birlikte üstel artışı engelleyememekte ve kestirim doğruluğu

ile karmaşıklık arasındaki ödünleşim belirgin bir sınırlayıcı faktör olmaya devam etmektedir. Tüm bu yaklaşımların ortak kısıtı, kanal modelinin önceden bilinmesini zorunlu kılması ve değişken kanal koşullarına uyum sağlayamamasıdır. Klasik yöntemlerin bu sınırlılıkları, FTN tespitinde derin öğrenme tabanlı çözümlere olan ilgiyi artırmıştır. CNN tabanlı alıcılar [8], [9] paralel özellik çıkarma avantajıyla umut verici sonuçlar ortaya koymuş; ancak sabit alıcı yapıları ISI bellek dinamiklerini modellemede yetersiz kalmıştır [8]. GRU tabanlı alıcı [7] $\tau = 0.8$ koşulunda BCJR’a yakın BER performansını sergilemiş; fakat sıralı işleme yapısı paralel çıkarım imkânını engellemiş ve gecikmeye duyarlı uygulamalar açısından dezavantaj oluşturmuştur. Öte yandan Transformer mimarisi [5], FTN sinyalleşme kanalları için [7]–[9]’da incelenen CNN ve GRU tabanlı yaklaşımların ötesinde henüz araştırılmamıştır.

Transformer mimarisi, öz-dikkat mekanizması aracılığıyla giriş dizisindeki tüm tokenlar arasındaki ilişkileri eş zamanlı modelleyerek GRU’nun sıralı işleme kısıtını ortadan kaldırmakta; uzun menzilli bağımlılıkları öğrenme kapasitesi sayesinde FTN kanallarındaki karmaşık ISI yapılarının modellenmesinde belirgin avantaj sunmaktadır. FTN bağlamında ISI yalnızca komşu sembollerle değil pencere içindeki tüm geçmiş sembollerle etkileşim halinde olduğundan, klasik yerel işlemeye dayalı yöntemler yetersiz kalmaktadır. Bu boşluktan yola çıkarak FTN sinyalleşme kanalları için encoder-only Transformer tabanlı, model-bağımsız bir alıcı mimarisi önerilmektedir. Çalışmanın başlıca katkıları: (1) FTN kanalları için ilk Transformer tabanlı model-bağımsız alıcı tasarımı ve tam implementasyonu, (2) çok-SNR ön eğitim ve SNR başına müfredat ince ayarını [6] birleştiren iki aşamalı eğitim stratejisi, (3) Transformer alıcısının hesaplama karmaşıklığı ve çıkarım süresinin [7] ile karşılaştırmalı analizi, (4) attention haritaları aracılığıyla FTN kaynaklı ISI bellek yapısının yorumlanabilirlik analizi. Ayrıca önerilen yaklaşımın farklı kanal koşullarında genellenebilirliği değerlendirilerek, pratik sistemlerde uygulanabilirliği tartışılmıştır.

II. SİSTEM MODELİ

A. FTN Sinyalleşme

Bant genişliği $(1 + \beta)/2T$ olan bir taban bant darbesi $g(t)$ için iletilen sinyal şu şekilde ifade edilmektedir:

$$s(t) = \sum_k a_k g(t - k\tau T) \quad (1)$$

Burada a_k k -inci BPSK sembolünü, T Nyquist sembol aralığını ve $\tau \in (0, 1)$ sıkıştırma faktörünü göstermektedir.

$\beta = 0.35$ roll-off faktörlü RRC darbesi kullanılmış olup darbe enerjisi normalize edilmiştir:

$$\int_{-\infty}^{+\infty} |g(t)|^2 dt = 1 \quad (2)$$

B. Kanal Modeli

İletim AWGN kanalı üzerinden gerçekleştirilmektedir. Eşleştirilmiş filtre (RRC) çıkışındaki örnekler:

$$y(n\tau T) = \sum_k a_k x((n-k)\tau T) + w(n\tau T) \quad (3)$$

Burada $x(t) = g(t) * g(-t)$, $w(n\tau T)$ ise örneklem anındaki renkli gürültüdür. Renkli gürültü yapısı RRC filtresinin bant sınırlayıcı etkisinden kaynaklanmakta olup BCJR bu yapıyı kanal modeline dahil ederek optimal kararı üretmektedir [3]. Önerilen Transformer ise bu korelasyon yapısını herhangi bir ön bilgi gerektirmeksizin öz-dikkat mekanizması aracılığıyla örtük biçimde öğrenmektedir. $\tau = 0.8$ için ISI katsayıları Tablo I'de verilmektedir; $\sum_k |x_k|^2 = 1$ normalizasyon koşulu sağlanmaktadır.

Tablo I. $\tau = 0.8$ İÇİN ISI KATSAYILARI

x_0	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8
.999	.222	-.152	.076	-.024	.006	.003	-.002	.001

C. Alıcı Girişi: Pencereyi Gözlem

Transformer alıcısı, zaman indisi k etrafında $W = 8$ yarıçaplı bir gözlem penceresi kullanmaktadır:

$$\mathbf{r}_k = [y((k-W)\tau T), \dots, y(k\tau T), \dots, y((k+W)\tau T)] \in \mathbb{R}^S \quad (4)$$

Burada $S = 2W + 1 = 17$ token sayısını ifade etmektedir. Pencere genişliği $W = 8$, $\tau = 0.8$ için tüm anlamlı ISI katsayılarını (x_0 - x_8) kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Sistem zincirinin tamamı Şekil 1'de gösterilmektedir.

III. TRANSFORMER ALICI TEKNİĞİ

A. Genel Mimari ve Giriş Katmanı

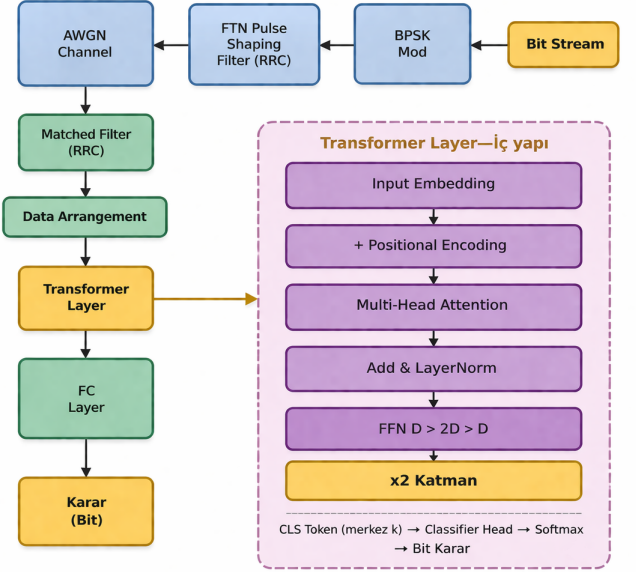
Önerilen alıcı encoder-only Transformer mimarisine [5] dayanmaktadır. k sembolüne ilişkin bit kararı sabit uzunluklu bir bağlam penceresine dayalı sınıflandırma görevi olduğundan kod çözümü bileşeni gereksiz kalmakta; kodlayıcı yapısı çift yönlü dikkat mekanizması aracılığıyla hem geçmiş hem gelecek komşu sembollerle eş zamanlı etkileşim kurma imkânı sunmaktadır. Her skaler sinyal örneği $D = 20$ boyutlu gömme uzayına taşınmakta, öğrenilebilir konumsal kodlama eklenmektedir:

$$\mathbf{e}_i = y((k+i-W)\tau T) \cdot \mathbf{W}_e + \mathbf{b}_e, \quad \mathbf{H} = \mathbf{E} + \mathbf{PE} \in \mathbb{R}^{S \times D} \quad (5)$$

B. Çok Başlı Öz-Dikkat ve Kodlayıcı Bloğu

$N_H = 4$ başlı öz-dikkat mekanizması ve $N_L = 2$ kodlayıcı bloğu kullanılmaktadır. Her baş h için sorgu, anahtar ve değer matrisleri hesaplanarak ölçeklendirilmiş nokta çarpımı ile dikkat çıktısı elde edilmektedir:

$$\mathbf{A}_h = \text{softmax}\left(\frac{\mathbf{Q}_h \mathbf{K}_h^\top}{\sqrt{D_H}}\right) \mathbf{V}_h, \quad D_H = D/N_H = 5 \quad (6)$$

Şekil 1. Önerilen uçtan uca FTN haberleşme sistemi zinciri ($\tau = 0.8$, $\beta = 0.35$ RRC).

$$\mathbf{H}' = \text{LN}(\mathbf{H} + \text{MHA}(\mathbf{H})), \quad \mathbf{H}_f = \text{LN}(\mathbf{H}' + \text{FFN}(\mathbf{H}')) \quad (7)$$

FFN gizli boyutu $D_F = 2D = 40$ 'tır. Merkez token temsili $\text{cls} = \mathbf{H}_f[W, :]$ iki katmanlı sınıflandırıcı kafasına beslenerek $\hat{b} = \arg \max_j P(\hat{b} = j)$ bit kararı üretilmektedir. Toplam parametre sayısı $\approx 8.5K$ olup GRU'nun [7] 10K-50K parametresine kıyasla son derece hafif bir modeldir.

C. Eğitim Stratejisi

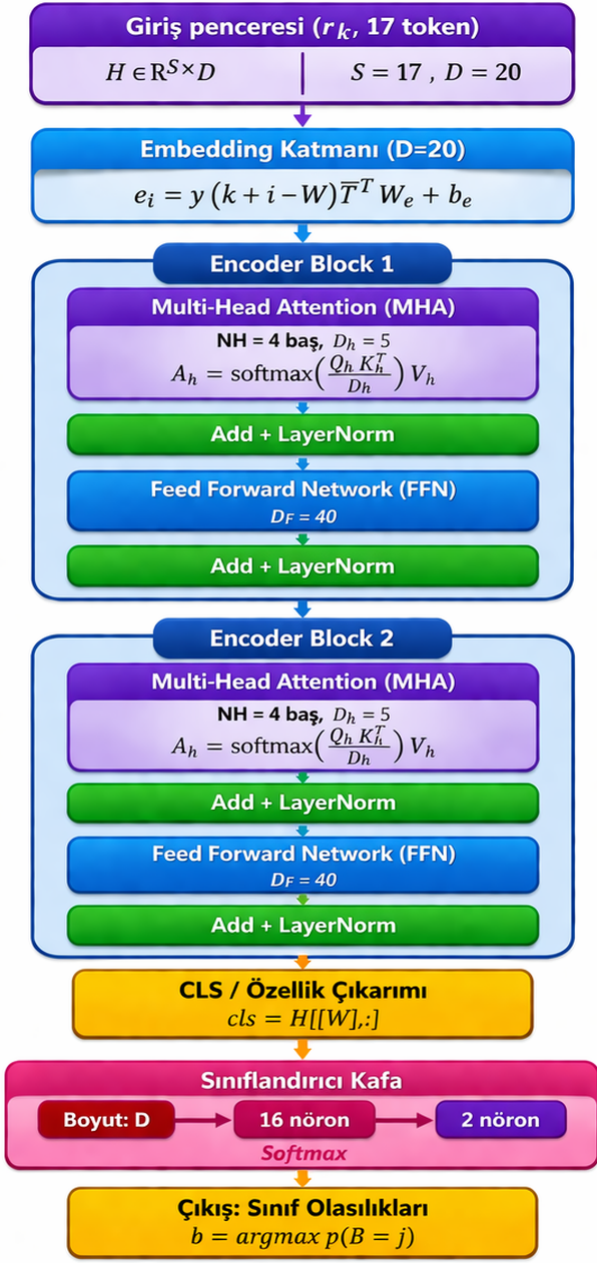
Modelin eğitiminde iki aşamalı bir strateji benimsenmiştir. **Ön eğitimde** model SNR $\in \{0, \dots, 10\}$ dB aralığında her epoch için rastgele seçilen bir SNR noktasında eğitilmektedir. Toplam 100 epoch boyunca 5.000 sembolik mini-batch'lerle 500.000 sembol işlenmiştir; öğrenme hızı $\eta = 3 \times 10^{-3}$, gradyan kırpma eşiği ± 0.5 , dropout $p = 0.1$ (Adam, $\beta_1 = 0.9$, $\beta_2 = 0.999$). **İnce ayar**da her hedef SNR için $\eta = 8 \times 10^{-4}$, 50 epoch, batch 2K olarak sürdürülmüştür. **Müfredat öğrenmesi** [6]: eğitimin ilk %40 epoch'unda model hedef SNR'den 2 dB yüksekte eğitilmekte; kalan epoch'larda doğrudan hedef SNR üzerinde sürdürülmektedir. Bu yaklaşım düşük SNR bölgelerinde yakınsamayı hızlandırmakta ve yerel minimumlara takılma riskini azaltmaktadır. Tüm deneyler PyTorch 2.x ve NVIDIA T4 GPU üzerinde gerçekleştirilmiş olup toplam eğitim süresi ≈ 2 saattir.

IV. SİMÜLASYON SONUÇLARI

A. BER Performans Analizi

BCJR referans eğrisi [9] ve GRU alıcısı [7] ($\tau = 0.8$, $\beta = 0.35$, 150K test sembolü) karşılaştırma için kullanılmıştır. GRU alıcısı giriş yapısını FTN sinyalleşmesinin tek taraflı ISI yayılım aralığıyla hizalamakta ve NADAM optimizasyon algoritmasıyla eğitilmektedir. Şekil 3 ve Tablo II sonuçları sunmaktadır.

Önerilen Transformer alıcısı 0-5 dB E_b/N_0 bandında BCJR ile pratik olarak örtüşen performans sergilemekte; kanal

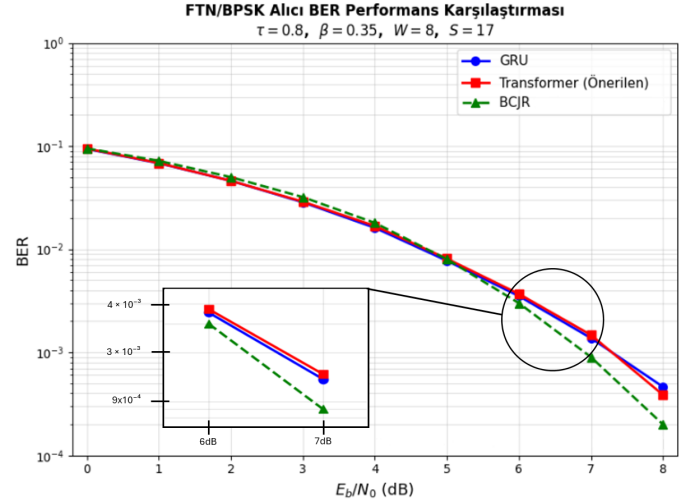

Şekil 2. Önerilen encoder-only Transformer tabanlı alıcının mimari yapısı ($N_L=2$ kodlayıcı bloğu, $N_H=4$ dikkat başı, $D=20$ gömme boyutu, $S=17$ token).

bilgisi kullanmaksızın öz-dikkat mekanizması aracılığıyla ISI bellek yapısını öğrenme kapasitesini kanıtlamaktadır. 7–8 dB bölgesinde ise Transformer, GRU [7]'yu da geride bırakmaktadır.

B. Attention Haritası Analizi

Son encoder katmanının öz-dikkat ağırlıkları $E_b/N_0 \in \{0, 4, 8\}$ dB için görselleştirilmiştir (200 test örneği, $N_H = 4$ kafa ortalaması). **Düşük SNR (0 dB):** Dikkat ağırlıkları pencere genelinde görece düzgün bir dağılım sergilemekte; model gürültü belirsizliğini azaltmak için uzak konumlara ($k \pm 4$, $k \pm 6$) da anlamlı ağırlık atamaktadır. **Orta SNR (4 dB):**

Şekil 3. BCJR, Transformer ve GRU BER performans karşılaştırması ($\tau=0.8$, $\beta=0.35$, $W=8$).

Tablo II. BCJR, TRANSFORMER VE GRU KARŞILAŞTIRMASI

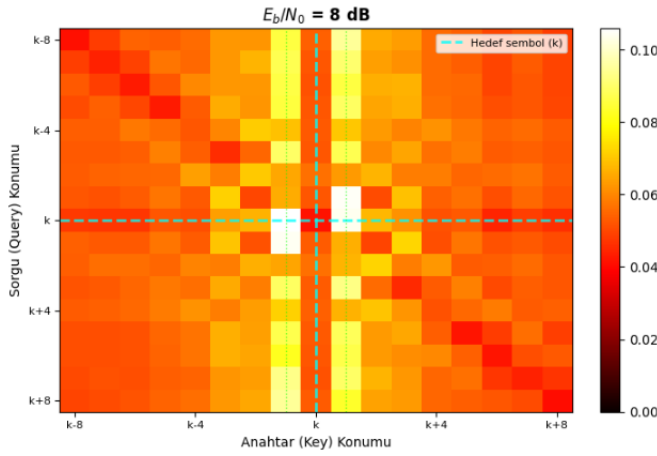
E_b/N_0 (dB)	BCJR [3]	Transformer (Önerilen)	GRU [7]	Δ (dB)
0	0.0950	0.09464	0.09396	≈ 0.0
1	0.0720	0.06856	0.06821	-0.1
2	0.0500	0.04605	0.04609	-0.3
3	0.0320	0.02893	0.02851	-0.2
4	0.0180	0.01681	0.01613	-0.1
5	0.0080	0.00810	0.00774	+0.0
6	0.0030	0.00369	0.00351	+0.8
7	0.0009	0.00148	0.00138	+1.6
8	0.0002	0.00039	0.00046	+2.8

Ağırlıklar k ve $k \pm 1$, $k \pm 2$ komşularında yoğunlaşmaya başlamakta; bu örüntü baskın ISI katsayıları (x_0, x_1, x_2) ile örtüşmektedir. **Yüksek SNR (8 dB):** En keskin yoğunlaşma bu koşulda gözlemlenmekte; $k \pm 8$ bölgelerinde ağırlıklar ≈ 0.00 – 0.02 'ye gerilemektedir (Şekil 4, Tablo III).

Tablo III. SNR'YE GÖRE DİKKAT AĞIRLIĞI DAĞILIMI

E_b/N_0	k merkez	$k \pm 1$ kümülatif	Baskın örüntü
0 dB	~ 0.07	~ 0.18	Geniş / yayılı
4 dB	~ 0.09	~ 0.28	Merkeze yakın
8 dB	~ 0.10	~ 0.38	Keskin / merkezi

Bu bulgular toplu değerlendirildiğinde, Transformer'ın SNR arttıkça dikkat ağırlıklarını giderek daha seçici biçimde kullandığı görülmektedir. Bu adaptif davranış, öz-dikkat mekanizmasının kanal bilgisi gerektirmeksizin FTN'ye özgü ISI bellek yapısını otonom biçimde keşfettiğini doğrulamakta; alternatif derin öğrenme yaklaşımlarına [7], [8] kıyasla belirgin yorumlanabilirlik avantajı sunmaktadır.

Şekil 4. $E_b/N_0 = 8$ dB attention haritası ($N_H = 4$, 200 örnek, 17×17 pencere).

Tablo IV. HESAPLAMA KARMAŞIKLIĞI KARŞILAŞTIRMASI

Özellik	BCJR [3]	GRU [7]	Transformer
Parametre	—	10K–50K	$\sim 8.5K$
Çıkarım	Sıralı	Sıralı	Paralel
Kanal bilgisi	Gerekli	Gerekmez	Gerekmez
Ölçekleme	Üstel	Doğrusal	$O(S^2)$ sabit
Yorumlama	Yok	Yok	Attention haritası

C. Hesaplama Karmaşıklığı ve Ablation Analizi

Tablo IV’de sunulan Transformer’ın $O(S^2)$ sabit ölçeklemesi ve paralel çıkarım kapasitesi, büyük blok uzunluklarında GRU’ya kıyasla belirgin gecikme avantajı sağlamakta; bu özellik gecikmeye duyarlı uygulamalarda kritik önem taşımaktadır. Transformer alıcısının FPGA/ASIC uygulaması gelecek çalışmalar kapsamındadır.

Önerilen stratejinin katkısını ölçmek amacıyla üç yapılandırma karşılaştırılmıştır: (i) yalnızca ön eğitim, (ii) ön eğitim + doğrudan ince ayar, (iii) ön eğitim + müfredat öğrenmeli ince ayar (önerilen). Bu karşılaştırma, müfredat öğrenmesinin yakınsama hızı ve BER performansı üzerindeki katkısını açıkça ortaya koymaktadır. Tablo V sonuçları sunmaktadır.

Tablo V. EĞİTİM STRATEJİSİ ABLATION ÇALIŞMASI

E_b/N_0	Pretrain	+Finetune	+Curriculum	BCJR
0 dB	0.1023	0.0961	0.0946	0.0950
2 dB	0.0612	0.0489	0.0461	0.0500
4 dB	0.0381	0.0198	0.0168	0.0180
6 dB	0.0187	0.0051	0.0037	0.0030
8 dB	0.0094	0.0009	0.0004	0.0002

Önerilen strateji tüm SNR noktalarında en düşük BER değerlerine ulaşmakta; özellikle 0–2 dB bandında yakınsamayı belirgin biçimde hızlandırmaktadır. Hedef SNR’dan 2 dB yüksekteki ön ısınma eğitimi, modelin daha elverişli bir başlangıç noktasına yerleşmesini sağlamaktadır.

V. SONUÇ

Bu çalışmada, $\tau = 0.8$ sıkıştırma faktörlü FTM sinyal-leşmesi için kanal bilgisi gerektirmeyen model-bağımsız bir encoder-only Transformer tabanlı alıcı mimarisi önerilmiştir. Önerilen alıcı, 0–5 dB E_b/N_0 aralığında BCJR’a ≤ 0.0 dB farkla yaklaşan BER performansı sergileyerek öz-dikkat mekanizmasının ISI bellek yapısını yalnızca alınan sinyalden öğrenebildiğini kanıtlamıştır. $\approx 8.5K$ parametre ile son derece hafif olan bu model, GRU [7]’ya kıyasla belirgin parametre verimliliği sergilemekte; attention haritaları sayesinde alternatif derin öğrenme yaklaşımlarına [8], [9] kıyasla belirgin yorumlanabilirlik avantajı sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda daha düşük τ değerleri, yüksek mertebeli modülasyon şemaları ve çok yollu sönümlemeli kanal modelleri ele alınacaktır. Ayrıca önerilen mimarinin farklı kanal koşullarına uyarlanabilirliği gelecek çalışmalarda incelenecektir.

BİLGİLENDİRME

Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 122E236 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

- [1] J. E. Mazo, “Faster-than-Nyquist signaling,” *Bell Syst. Tech. J.*, vol. 54, no. 8, pp. 1451–1462, 1975.
- [2] J. B. Anderson, F. Rusek, and V. Öwall, “Faster-than-Nyquist signaling,” *Proc. IEEE*, vol. 101, no. 8, pp. 1817–1830, 2013.
- [3] L. R. Bahl, J. Cocke, F. Jelinek, and J. Raviv, “Optimal decoding of linear codes for minimizing symbol error rate,” *IEEE Trans. Inf. Theory*, vol. 20, no. 2, pp. 284–287, 1974.
- [4] A. Prlja and J. B. Anderson, “Reduced-complexity receivers for strongly narrowband ISI introduced by faster-than-Nyquist signaling,” *IEEE Trans. Commun.*, vol. 60, no. 9, pp. 2591–2601, 2012.
- [5] A. Vaswani *et al.*, “Attention is all you need,” in *Proc. NeurIPS*, vol. 30, pp. 5998–6008, 2017.
- [6] Y. Bengio, J. Louradour, R. Collobert, and J. Weston, “Curriculum learning,” in *Proc. ICML*, pp. 41–48, 2009.
- [7] O. Tokluoglu, A. Cicek, E. Cavus, E. Bedeer, and H. Yanikomeroglu, “GRU-based sequence detection for faster-than-Nyquist signaling,” *IEEE Open J. Veh. Technol.*, 2025, doi: 10.1109/OJVT.2025.11352857.
- [8] O. Tokluoglu, E. Cavus, E. Bedeer, and H. Yanikomeroglu, “A novel domain-aware CNN architecture for faster-than-Nyquist signaling detection,” in *Proc. IEEE Int. Symp. Personal, Indoor and Mobile Radio Communications (PIMRC)*, 2025.
- [9] O. Tokluoglu, E. Cavus, E. Bedeer, and H. Yanikomeroglu, “A novel CNN based standalone detector for faster-than-Nyquist signaling,” *IEEE Transactions on Communications*, 2025.
- [10] B. Liu, S. Li, Y. Xie, and J. Yuan, “A novel sum-product detection algorithm for FTM signaling: A deep learning approach,” *IEEE Trans. Commun.*, vol. 69, no. 9, pp. 5975–5987, 2021.